

L'ASSENTAMENT IBÈRIC D'ALORDA PARK, O DE LES TOIXONERES (CALAFELL, BAIX PENEDEÈS, TARRAGONA). CAMPANYES D'EXCAVACIÓ 1992-2001

COORDINADORS:
MARIA CARME BELARTE I JOAN SANMARTÍ

Institut Català d'Arqueologia Clàssica

TRAMA|10
TREBALLS D'ARQUEOLOGIA
DE LA MEDITERRÀNIA ANTIGA

**L'ASSENTAMENT IBÈRIC D'ALORDA PARK,
O DE LES TOIXONERES (CALAFELL, BAIX PENEDEÈS, TARRAGONA).
CAMPANYES D'EXCAVACIÓ 1992-2001**

L'ASSENTAMENT IBÈRIC D'ALORDA PARK, O DE LES TOIXONERES (CALAFELL, BAIX PENEDÈS, TARRAGONA). CAMPANYES D'EXCAVACIÓ 1992-2001

Coordinadors:

Maria Carme Belarte i Joan Sanmartí

Autors:

Ramon Álvarez (UB), David Asensio (UB/UAB/Món Iber Rocs SL),
Maria Carme Belarte (ICREA/ICAC/IEC), Rafel Jornet (STTE-GC/UB),
Dani López-Reyes (ArqueoVitis SCCL), Jordi Morer (Món Iber Rocs SL),
Jaume Noguera (UB), Josep Pou (Ajuntament de Calafell), Víctor Revilla (UB),
Joan Sanmartí (UB/IEC), Joan Santacana (UB) i Sílvia Valenzuela Lamas (IMF-CSIC)

TRAMA|10

TREBALLS D'ARQUEOLOGIA
DE LA MEDITERRÀNIA ANTIGA

Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Tarragona 2023

Aquesta obra ha estat finançada amb el suport de l'Ajuntament de Calafell.

La realització del treball de recerca en què es fonamenta aquesta obra ha estat possible gràcies a les institucions següents: Ajuntament de Calafell, Generalitat de Catalunya, Universitat de Barcelona i Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

Aquesta obra ha passat revisió d'experts.

UB: Universitat de Barcelona
ICREA: Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats
ICAC: Institut Català d'Arqueologia Clàssica
IEC: Institut d'Estudis Catalans
STTE-GC: Serveis Territorials del Departament de Cultura a les Terres de l'Ebre, Generalitat de Catalunya
IMF-CSIC: Institución Milá y Fontanals de Investigación en Humanidades - Consejo Superior de Investigaciones Científicas

Comitè editorial

Juan Manuel Abascal (Universitat d'Alacant, Espanya), Susan E. Alcock (Universitat de Michigan, EUA), Achim Arbeiter (Universitat Georg-August de Göttingen, Alemanya), Darío Bernal (Universitat de Cadis, Espanya), Yannis Maniatis (Centre Nacional de Recerca Científica Demokritos, Grècia), Luisa Migliorati (Universitat de Roma La Sapienza, Itàlia), Rosa Plana-Mallart (Universitat Paul-Valéry Montpellier 3, França), Lucrezia Ungaro (Sovrintendenza Capitolina, Direcció de Museus de Roma, Itàlia).

© d'aquesta edició, Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC)
Plaça d'en Rovellat, s/n, 43003 Tarragona
Telèfon 977 24 91 33
info@icac.cat - www.icac.cat

Durant els nou primers mesos de publicació, qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer tenint l'autorització dels seus titulars, amb les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si heu de fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

A partir del desè mes de publicació, aquest llibre està subjecte –llevat que s'indiqui el contrari en el text, en les fotografies o en altres il·lustracions– a una llicència Reconeixement-No comercial-Sense obra derivada 3.0 de Creative Commons (el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>). Així doncs, s'autoritza el públic en general a reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i les entitats que la publiquen i no se'n faci un ús comercial, ni lucratiu, ni cap obra derivada.

© del text, els autors

© de les fotografies i il·lustracions, els autors, llevat que s'indiqui el contrari

Primera edició: novembre de 2023

Coordinació editorial: Publicacions de l'ICAC

Correcció: Ramon Vidal Muntané i B2B Translation

Imatge de la coberta: Maqueta sòlida digital texturitzada del jaciment d'Alorda Park durant el segle III aC, vista des del nord (infografia: J. R. Casals)

Disseny de la col·lecció i de la coberta: Indústries Gràfiques Gabriel Gibert

Maquetació: Insitu Comunicació

Impressió: Indústries Gràfiques Gabriel Gibert

Dipòsit legal: T 1198-2023

ISBN: 978-84-125214-3-6

DOI: https://doi.org/10.51417/trama_10

NOTA A L'EDICIÓ

Aquesta obra es va lliurar al Servei de Publicacions de l'ICAC a finals de juliol del 2022. El 23 d'octubre del mateix any, com molts dels lectors deuen saber, en Joan Sanmartí ens deixava.

No es tracta, així i tot, d'una obra d'homenatge, sinó d'un llibre pòstum de qui va dedicar molts anys de recerca al jaciment calafellenc d'Alorda Park; inicialment en companyia del seu amic Joan Santacana i, després, amb la resta de membres de l'equip que signen el present treball.

L'elaboració de la monografia va ser llarga i amb alts i baixos, abans que acabés agafant forma. Vaig tenir el privilegi de compartir amb en Joan la intensa embranzida final que va permetre concloure el llibre. Poc podíem imaginar que ell ja no el veuria.

Maria Carme Belarte

SUMARI

Pròleg	9
1. Descripció general i evolució estructural de l'assentament.	
El desenvolupament de la recerca.	11
1.1. Situació i topografia.	11
1.2. Evolució estructural del jaciment i fases d'ocupació.	11
1.3. El desenvolupament de la recerca	20
1.4. El sistema de registre de l'excavació.	23
1.5. Els criteris de representació gràfica	24
1.6. Composició de l'equip	24
2. Dinàmica estratigràfica i evolució del jaciment	25
2.1. La fase 0	25
2.2. La fase 1	26
2.3. La fase 2a	33
2.4. La fase 2b	47
2.5. La fase 3	70
2.6. La fase 4	70
SECCIONS	73
LÀMINES DE FOTOGRAFIES.	141
SELECCIÓ DE MATERIALS	167
3. El tractament postexcavació de les restes constructives	265
3.1. Conceptes i filosofia de treball. La metodologia i el model d'intervenció ...	265
3.2. Treball de camp: experimentació de processos	266
3.3. Conclusions sobre la reconstrucció hipotètica de l'assentament	287
3.4. Interpretació urbanística i guió museològic	287
3.5. El model virtual	288
3.6. Conclusions	290
LÀMINES DE FOTOGRAFIES.	291
Conclusions. L'assentament d'Alorda Park dins de la dinàmica històrica de l'edat del ferro a la costa centremeridional de Catalunya	297
Conclusiones. El asentamiento de Alorda Park en la dinámica histórica de la Edad del Hierro en la costa centromeridional de Cataluña.	311
Conclusions. Le site d'Alorda Park dans le cadre de la dynamique historique de l'Âge du fer sur la côte centre-sud de la Catalogne	325
Bibliografia	339

PRÒLEG

DOI: https://doi.org/10.51417/trama_10_00

*Dia vindrà que algú beurà a mans plenes
l'aigua de llum que brolli de les pedres*

M. Martí i Pol

La publicació d'un llibre sempre és motiu de goig. Però en aquesta ocasió no pot ser així. O no del tot. Els lectors ja deuen saber que un dels coordinadors de l'obra no podrà veure el projecte finalitzat. El nostre benvolgut company Joan Sanmartí ens va deixar tot just quan aquest llibre estava completant-se. Sé que els autors no voldrien que aquest pròleg fora una necrològica, i no ho serà; altres col·legues ja ho han fet, i molt millor de com podria fer-ho jo. Però a cada pàgina que llegia hi trobava una expressió o una idea que m'enfilava cap al record de Joan. Així que no sé si trobaré les paraules correctes, però amb la tèbia alegria d'un llibre que veu la llum i amb el caliu de la memòria del mestre i col·lega, escric les difícils línies que volen introduir aquest excel·lent treball.

L'assentament d'Alorda Park, o de les Toixoneres, fa molt temps que és un clàssic de l'arqueologia dels ibers del nord. Una primera fase d'excavacions als anys vuitanta del segle passat, publicada convenientment en una memòria de l'any 1992, va posar l'assentament i el seu registre material en la primera línia de la recerca. Aquella llunyana dècada dels noranta va ser una època de gran dinamisme i profunda renovació de l'arqueologia ibèrica, culminada el 1998 amb l'exposició i congrés internacional dels ibers a Barcelona. I en aquells moments Alorda Park ja era un referent imprescindible per als estudis protohistòrics.

Ara, amb aquest llibre, que dona compte de la segona fase de treballs desenvolupats bàsicament als anys noranta, es produeix una revitalització del coneixement de l'assentament que, sens dubte, contribuirà de nou a donar una empenta a l'arqueologia ibèrica de les terres catalanes. I cal emmarcar aquest projecte en un context d'intenses actuacions que impulsen els estudis de la protohistòria. Noves publicacions, noves recerques, nous treballs de camp... Tota aquesta feina, evidentment, afavorirà –ja ho està fent– el coneixement de les comunitats ibèriques en múltiples facetes.

I en aquest marc d'intensificació dels treballs, l'equip que va crear anys enrere Joan Sanmartí, i

que ara firma aquest llibre, hi té un paper fonamental. Així, aquesta obra és un bon exemple del moment de gran dinamisme dels estudis ibèrics en l'àmbit català i de la gent que ho fa possible. Qui escriu aquestes línies, des del País Valencià, mira aquest context d'excavacions, investigacions i actuacions amb una certa enveja. Els programes quadriennals d'actuacions arqueològiques o l'existència d'un Institut d'Arqueologia són proves d'un suport institucional –sempre escàs, ja ho sabem– que ni tenim ni esperem en terres valencianes. Però no vull proferir laments; només reivindicar que quan s'aprofiten convenientment aquests recursos donen fruits com aquesta obra, excel·lentment publicada a la sèrie TRAMA de l'ICAC.

En aquest panorama, l'assentament d'Alorda Park destaca, a parer meu, en dos aspectes que voldria mencionar. El primer és la llarga seqüència històrica que ofereix, i el segon, el tipus d'hàbitat en el patró d'assentament ibèric. Respecte al primer aspecte, no són molts els assentaments amb una seqüència estratigràfica que permeti establir amb detall l'evolució històrica i social d'una comunitat ibèrica al llarg d'aproximadament 350 anys. Les fases ibèriques permeten documentar la transformació material i extreure importants conclusions sobre el procés de canvi cultural i les dinàmiques socials dels ibers de la zona costanera central de Catalunya, com queda reflectit en l'esplèndida síntesi presentada al capítol de conclusions. El segon aspecte que vull destacar és la tipologia d'un assentament urbà de petites dimensions que reuneix els elements propis de les ciutats però a petita escala i amb una comunitat reduïda. És aquest un tret característic de les societats ibèriques sobre el qual crec que haurem de continuar reflexionant. Malgrat que solem fixar l'atenció en els nuclis que se situen al capdamunt de les estructures de poblament, les ciutats ibèriques, no hem d'oblidar que la immensa majoria dels assentaments són els nuclis de poder de rang inferior, com el que ara ens ocupa. Penso que en aquests centres es va forjar la vida urbana i les relacions

socials ibèriques i que després van agregar-se per constituir les veritables ciutats, que tot sovint repliquen l'estructura formal i social dels petits centres.

Aquests temes, i molts altres, els trobaran els lectors en un volum molt ben il·lustrat i amb una gran profusió de dades que avalen la descripció i l'evolució proposades. D'aquesta manera posen a l'abast de la investigació un cabal de dades sobre les estructures i la cultura material moble que ens servirà a tots per als nostres estudis. Aquesta forma de difusió, que hauria de ser habitual, cada vegada és més estranya en aquests temps de publicacions d'impacte i articles sintètics i curts. Un llibre com aquest ens recorda la importància de publicar el registre arqueològic dens i la vàlua de la ciència lenta en la nostra època vertiginosa.

En definitiva, el volum que tenim a les mans és un clar exemple de l'excel·lent aportació d'un equip punter en un assentament emblemàtic de l'arqueologia ibèrica. Així que només em queda donar l'enhorabona als autors, felicitar la institució editora i alegrar-me com a investigador per disposar d'aquest conjunt de dades i coneixements.

I citant els clàssics: «Verba volant, scripta manent». Ara, com les paraules, Joan vola cap a horitzons lluminosos, però la seua memòria i el seu mestratge romandran en els escrits, com aquest llibre, i en el record de tots nosaltres.

Benifallim, 20 d'octubre de 2023

Ignasi Grau Mira

Catedràtic d'Arqueologia. Universitat d'Alacant